

УДК 94 (477.83/86) : 329.17

DOI: <https://doi.org/10.33782/2708-4116.2023.2.198>

Андрій Нагірняк*

ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ К. ТРИЛЬОВСЬКОГО У СХІДНІЙ ГАЛИЧИНІ (КІН. ХІХ – ПЕРША ПОЛ. ХХ СТ.)

Анотація: У статті досліджується громадсько-політична діяльність відомого українського адвоката, журналіста й організатора січового руху – К. Трильовського. Простежено процес формування його світогляду та становлення суспільно-політичних поглядів. Також у статті вказано, що К. Трильовський великі надії покладав на українське селянство та намагався активізувати його діяльність. Показано, що К. Трильовський займався культурно-освітньою та громадсько-організаційною роботою. Стверджено, що найвизначнішим досягненням діяча було створення січових організацій, які швидкими темпами набирали рис парамілітарних.

Ключові слова: Українська радикальна партія, селянство, парамілітарні організації, Галицький сейм, «Січ»

З розвитком сучасної історичної науки все актуальнішими стають дослідження персоналій, які брали активну участь у суспільно-політичному житті країни. Проте, сучасні дослідники ставлять перед собою завдання дослідити зміст професійної діяльності та її вплив на суспільно-політичні процеси, а не тільки їх життєвий шлях. У цьому ракурсі ми досліджуватимемо постать К. Трильовського, що залишив помітний слід в історії, у першу чергу, як громадсько-політичний діяч і засновник січового руху.

Піддаючи аналізу праці з даної проблематики, потрібно наголосити на відсутність ґрунтовних праць. Перш за все це пояснюється тим, що у радянський період дослідження діяльності К. Трильовського було неможливе через зміст діяльності діяча. Сучасна історіографія поповнилась працями таких дослідників як: Т. Андрусяк¹, А. Бойчук², Т. Гуменюк³, але ці дослідники у своїх працях торкаються, в більшості, правових аспектів діяльності К. Трильовського.

В. Глаголюк зазначає: «Прізвище цього громадсько-політичного діяча, не говорячи вже про його політичну діяльність, рідко згадується у підручниках з історії України, а тому К. Трильовському повинно бути приділено більше уваги в українській історії»⁴.

---

* Нагірняк Андрій Ярославович – к.і.н. доцент кафедри Історії, музеєзнавства і культурної спадщини Національного університету "Львівська політехніка" (Львів, Україна);

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1269-1868>; e-mail: Nagirniak1@ukr.net

¹ Андрусяк Т. Правові погляди Кирила Трильовського // Вісник Львівського університету. Серія: Юридична. 2000. Вип. 35. С. 121-130.

² Бойчук А. Політико-правові погляди Кирила Трильовського // Вісник Одеського національного університету. Правознавство. 2009. Т. 14. Вип. 9. С. 29-36.

³ Гуменюк Т. Становлення державно-правових поглядів Кирила Трильовського у руслі суспільно-політичних процесів в Україні другої половини ХІХ – початку ХХ ст. // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2022. № 72. Т. 1. С. 45-48.

⁴ Глаголюк В. Передумови виникнення Українського січового стрілецтва. Подвижництво Кирила Трильовського // Лицарі рідного краю: січово-стрілецька традиція в історії, культурі та мистецтві України ХХ

Метою статті є спроба окреслити громадсько-політичну діяльність К. Трильовського на західноукраїнських землях кінця XIX – першої половини XX ст.

К. Трильовський народився 6 травня 1864 р. в селі Богутин Золочівського повіту в родині греко-католицького священника Й. Трильовського. Освіту отримувач спочатку у Золочівській гімназії, пізніше продовжив навчання у Коломийській гімназії де, до речі, створив бібліотеку та таємний гурток⁵. Щодо вищої освіти, то К. Трильовський навчався на юридичному факультеті Чернівецького, а згодом Львівського університетів⁶. Ще одним важливим здобутком у біографії К. Трильовського є захист у Кракові докторської дисертації який відбувся у 1894 р. Через кілька місяців здав у Львові адвокатський іспит і відкрив адвокатську контору в Коломиї, яку потім перевіз до Яблунева.

Ще студентом К. Трильовський вступив до Русько-української радикальної партії (РУРП), в якій сформувався ідейно-політичні погляди молодого юриста. На 7-му з'їзді РУРП наприкінці жовтня 1898 р. разом з І. Франком і М. Павликом був обраний до її Головної управи⁷.

Значний вплив на формування політико-правових поглядів К. Трильовського мав М. Драгоманов, через якого громадсько-політична діяльність К. Трильовського міцно пов'язана з Українською радикальною партією (УРП), що була створена під ідейним впливом М. Драгоманова у 1890 р. К. Трильовський неодноразово наголошував, що він є «завзятим Драгоманівцем»⁸.

Також, у середині 1890-х рр. К. Трильовський схвально ставився до поглядів Ю. Бачинського які останній виклав у книзі «Ukraina irredenta», що виходили за межі політичної думки М. Драгоманова. Трильовський, характеризуючи погляди М. Драгоманова щодо української самостійності, писав: «[Драгоманов] мав у цьому питанні досить неоднозначні погляди, радше прямо заявляв, що не може собі уявити України без зв'язку з іншими російськими провінціями... Однак він бажав якнайширшої регіональної автономії, що означало фактично політичну самостійність русько-українського народу»⁹. Будучи активним діячем УРП К. Трильовський ревно виступав на з'їзді партії 1895 р. за закріплення ідеї незалежності України у програмних документах.

Будучи представником ліворадикального напрямку, К. Трильовський бачив своє головне завдання в організації галицького селянства. Долаючи невігластво, інертність, національну несвідомість українського селянства, він спрямовував свою діяльність на формування його як політичного чинника. «Крім браку політичної освіти, у більшості

століття: Матеріали Всеукраїнської науково-теоретичної конференції, присвяченої пам'яті організатора січово-стрілецького руху в Галичині, генерального отамана українського січового союзу, голови Української Боевої Управи Кирила Трильовського (1864–1941). Коломия, 17 травня 2007 року / Упорядкування та редакція Івана Монолатія. Коломия: Видавничо-поліграфічне товариство «Вік», 2007. С. 98.

⁵ Арсенич П. Засновник "Січі" на Покутті // Дзвін. 1992. № 3–4. С. 139.

⁶ Баран С. Шляхами нашого відродження // Життя і Право. 1934. С. 3.

⁷ Стахів М. Проти хвиль. Історичний розвиток українського соціалістичного руху на західних українських землях. Львів, 1934. С. 87–88.

⁸ Трильовський К. З мого життя (Уривок зі спогадів) // Гей, там на горі «Січ» іде!.. Пропам'ятна книга «Січей» / Зібрав й упорядкував П. Трильовський. Едмонтон, 1965. С. 18.

⁹ Томчик Р. Політична діяльність Кирила Трильовського у 1890–1914 рр. // Вісник Тернопільського національного педагогічного університету імені В. Гнатюка «Україна-Європа-Світ». 2009. Вип. 2. С. 207.

нашого селянства є ще й сумне явище, яке треба назвати політичною безхарактерністю... Нам потрібні партії!»¹⁰.

На виборах, що проходили у 1895 р. до Галицького сейму К. Трильовський не отримав мандата. Але він відзначався активною агітаційною роботою, безпосередньо, серед селянства, про яку знаходимо відомості у звітах підстарости та Львівської дирекції поліції¹¹.

Робота, яку провів К. Трильовський серед селянства, мала позитивні наслідки. Його популярність серед населення швидко зростала. Радикальну партію часто ототожнювали з К. Трильовським, що спонукало до збільшення популярності партії та збільшення електорату. У 1893 р., у Коломийському повіті, створено товариство «Народна воля» у межах якого здійснювалась активна діяльність Радикальної партії. Його Головою було обрано І. Франка, секретарем – К. Трильовського, М. Павлика скарбником. На середину червня 1894 р. Товариство «Народна воля» налічувало 685 членів¹².

Здійснюючи активну політичну діяльність, К. Трильовський активно займався культурно-освітньою та господарсько-організаційною діяльністю. У 1884 р. К. Трильовський був одним із засновників читальні «Просвіта» в селі Карловому на Снятині, а в 1896 р. – бібліотечного товариства «Наука» в Снятині. У 1904 р. заснував на Покутті та Гуцульщині відділ кооперативи «Народний союз». В Яблуневі він заснував кредитне товариство, філію «Сільського господаря» та товариство з продажу худоби в Гвіздці, яке очолив Стефан Трачук.

У 1902 р. країною прокотилась хвиля селянських страйків, організатором та активним учасником яких був К. Трильовський. Продовжував свою агітаційну діяльність і підтримку селянства у 1905–1907 рр., виступаючи за передачу землі селянам на безоплатній основі, а також закликав боротись з клерикалізмом.

Проте найвизначнішим досягненням громадської діяльності К. Трильовського стало створення «Січей», мережа яких на початку 20 ст. охопила Східну Галичину та Буковину.

Переконавшись, що за своє національне визволення українцям прийдеться відчайдушно боротись, К. Трильовський розумів, що ця боротьба матиме не лише парламентські форми. Беручи це до уваги, за його твердженням, українському народу потрібно: «Себе й військово організувати». А для того: «Треба було також боротися проти т.зв. антимілітаристичного комплексу в народі, треба було старатися відновити старі козацько-визвольні традиції, вивчити народ найголовніших військових вправ!..»¹³. Важливо також, щоб «народ полюбив військові вправи, не з приязни до Австрії, але з уваги на далеке майбутнє...»¹⁴.

Для цього необхідно було заснувати товариство, яке б взялося за таке завдання. Проте отримати дозвіл на створення парамілітарного товариства від тодішньої адміністрації було вкрай проблематично. Так, Галицьке намісництво не схвалило статут «Січі» в селі Усті (Покуття), який був поданий взимку 1900 р. К. Трильовським і селянином Д. Соляничем,

---

¹⁰ *Трильовський К.* Селяни уважайте добре на кого здасте свою долю, свою будучність! Коломия: друкованим накладом д-ра Трильовського, 1909. С. 4.

¹¹ Центральний державний історичний архів України у місті Львові (ЦДІАУ у Львові). Ф. 146. Оп. 7-а. Спр. 38. Арк. 1-30.

¹² ЦДІАУ у Львові. Ф. 146. Оп. 4. Спр. 7653-а.

¹³ *Трильовський К.* Селяни уважайте добре на кого здасте свою долю, свою будучність!.. С. 18.

¹⁴ *Ibid.* С. 19.

аргументуючи свої дії тим, що необхідно отримати окремих дозвіл на носіння товариських знаків. Оскільки намісник Галичини А.Потоцький здійснював відкрито пропольську політику, то українці, звичайно, не могли отримати такого дозволу. Через три місяці К.Трильовському все ж таки вдалося добитися затвердження статуту на «Січ» в іншому покутському селі Заваллі¹⁵. Саме там 5 травня 1900 р. відбулися збори, на яких, як пізніше згадував Микола Угрин Безгрішний: «брала участь невелика кількість селян, кілька міщан та інтелігенція з сусіднього Снятина»¹⁶. Статут товариства «Січ» у Заваллі затверджено рескриптом імператорського губернатора від 8 березня 1900 р.

Задекларовані як спортивно-пожежні товариства, «Січі» переслідували і політичну мету. Вони боролись за загальне виборче право, за збільшення україномовних шкіл, включилися в боротьбу за український університет у Львові. Ця діяльність викликала переслідування з боку обласної адміністрації. Крім безпідставних перепон у реєстрації місцевих організацій, переслідувань і арештів їх членів, почалися переслідування сільських громад. К.Трильовський писав про ці події так: «Поляки боялися хлопської організації... та ще й у таких формах... які вважали своїм винятковим привілеєм... і назву «Січ» і ім'я дражнили. свого січового отамана найбільше... вбачали в цьому обман»¹⁷. Зазнавала гонінь українська інтелігенція яка сприяла розвитку січового руху.

Таким чином лише в Снятинському та Косівському повітах без роботи залишилося понад 20 учителів, які допомагали місцевій «Січі». Відстоювати свої права в суді їм завзято допомагали К.Трильовський, В.Стефанік, М.Лагодинський, І.Семанюк (Марко Черемшина). Дякуючи їхнім зусиллям значну частину вчителів було поновлено на робочих місцях¹⁸.

Погрожували й К.Трильовському. Польська влада інспірувала процес, в якому К.Трильовського обвинувачували у тому, що він на «Січових» зборах у Борщеві хвалився, що стане російським королем, і призначить своїм заступником неписьменного Яцка Войчука¹⁹.

Великою заслугою «Січі» було залучення до національного руху молодого покоління галицьких українців. Якраз «Січі» стали тими товариствами у яких молодь знаходила вихід своїй бурхливій енергії та гартувала свою волю та дух. «Батько Січі» (К.Трильовський) приділяв значну увагу просвітницькій роботі з молоддю – його резиденція в Коломиї стала певного роду таємним політичним клубом, де Трильовський особисто приймав до радикальної партії гімназійну та січову молодь²⁰.

Учасники «Січі» не лише займалися спортом та готувалися до боротьби з вогнем, а й проводили культурно-просвітницьку діяльність. У статуті організації зазначалося, що «Січі» мають боротися з неписьменністю, передплачувати журнали, закупувати книги для січової бібліотеки, проводити театральні вистави. «Січ» мала боротися з пияцтвом,

¹⁵ Гуйванюк М. Січовий рух у Галичині й на Буковині початку ХХ ст. у загальнослов'янському контексті.// Вісник національного університету ім. І. Франка Проблеми слов'янознавства. 2005. Вип. 55. С. 265.

¹⁶ Угрин-Безгрішний М. Українські Січові Стрільці // Календар Червоної Калини. 1924. С. 36.

¹⁷ Трильовський К. З мого життя (Уривок зі спогадів)... С. 34.

¹⁸ Гуйванюк М. Січовий рух у Галичині й на Буковині початку ХХ ст.... С. 265.

¹⁹ Трильовський К. "Проч із шляхтою! Проч із єї поспіаками" (з етнографічного протоколу державної Ради у Відні з 22 липня 1907 р). Львів, 1908. С. 40.

²⁰ Зварич П. Споми́ни. 1877-1904. Вінніпег, 1976. С. 239.

картярством, створювати крамниці, каси. Для боротьби з неписьменністю діяли курси письма та читання. У деяких випадках вводилися досить жорсткі принципи щодо неписьменних учасників. Учасника «Січі», який за 3-и місяці не вмів читати й писати на середньому рівні, виключали з організації.

Сучасники звинувачували К. Трильовського та його однопартійців в «антирелігійності». Про це писав Кирило Трильовський: «Наша праця, як українських радикалів, йшла в 90-х роках у напрямку національно-класового усвідомлення наших селянських мас і визволення їх з-під впливу дуже консервативного греко-католицького духовенства. Воно прямо гальмувало розвиток могутніх сил, які дримали в тих масах!»²¹. Безперечно, у деякій мірі, на такі закиди духовенство заслуговувало, але, з іншої сторони, греко-католицьке духовенство являлось тим осередком, з якого бере початок значна частина діячів національно-культурного відродження. Адже, до речі, сам К. Трильовський походив з сім'ї священнослужителя.

І все ж, не згідний з поглядами греко-католицького духовенства, вважав його підневільною аристократією, радикально налаштовані українські політики в Галичині прагнули дотримуватись толерантності та поміркованості. Як зазначав К. Трильовський: «Намагаючись надати «Січі» антиклерикального характеру, він, водночас, «ніколи не виступав проти самої релігії!». «Під час зборів і віч ані я не виступав проти священників, ані нікому не дозволяв виголошувати такі промови!»²².

Практичний досвід роботи К. Трильовського в радикальній партії, юридична практика стали фундаментом для активної роботи в регіоні по створенню воєнізованих формувань з яких у майбутньому почали формуватися українські національні з'єднання. Подаючи двічі проект статуту УСС на схвалення до Намісництва у Львові, і двічі він був відхилений. Зрештою, «щоб домогтися належних нам прав, був лише один вихід – запропонувати наміснику дослівний переклад статуту польського «Стшельца», який був під орудою Пілсудського»... Отже, від імені Українського Січового Союзу я втретє подав новий проект статуту товариства «УСС», і цього разу губернатор Бобржинський мусив прийняти його, бо бачив перед собою статут польського «Стшельца», українською мовою»²³.

Упродовж I-ї світової війни К. Трильовський енергійно працював над реорганізацією УСС у національну військову частину у структурі Австро-Угорської армії перебуваючи у Боевій Управі.

Створення ЗУНР стало вершиною визвольної боротьби галицьких українців у першій чверті ХХ ст. Як колишній український посол при Австрійській державній раді К. Трильовський входив до законодавчого органу Української Національної Ради яка у цей час перебувала у Відні. Але напередодні листопадового зриву повертається до Галичини і включається в активну роботу з розбудови органів новоутвореної Української Держави та спрямовує свою діяльність на перетворення УСС у бойові частини Галицької Армії. З огляду на це він зазначив: «Кожен народ має свою державу, тому дбає про свою безпеку за допомогою армії... Тому і нам потрібно організувати свою військову силу – зародок

---

²¹ Трильовський К. З мого життя (Уривок зі спогадів)... С. 13.

²² Ibid. С. 60.

²³ Ibid. С. 51-52.

українського війська»²⁴. Саме тому «Січовий батько» негайно взявся за відновлення «Січі». З метою популяризації ідей січового стрілецтва К. Трильовський у листопаді 1918 року започатковує двотижневик «Січовий голос», який став друкованим органом Українського Січового Союзу. Я. Навчук став редактором цього журналу, а згодом «Січовий Батько»²⁵.

Перебуваючи на посаді заступника голови Тіснішого Організаційного Комітету Окружної Національної Ради у м. Коломиї, К. Трильовський бере активну участь у засіданнях УНРади. Постійно відвідує міста і села Покуття, де бере активну участь у зборах та вічах. Л. Цегельський влучно висловлюється про діяльність К. Трильовського у цій Раді: «Цікаво, що старі парламентаристи тільки зрідка брали участь в дебатах Ради. До слова рвались більше нові сили, а з політиків «зі стажем» найбільше говорили д-р Кирило Трильовський, Семен Вітикта та Безпалко»²⁶. Коли Польща окупувала західні землі то К. Трильовський був змушений емігрувати до Відня, де став членом Кодифікаційної комісії при уряді ЗУНР. У січні 1921 р. у Відні створюється Виконавчий комітет Всеукраїнської Національної Ради до якого як представник Селянсько-радикальної партії Східної Галичини увійшов К. Трильовський²⁷.

Перебуваючи за кордоном він активно займається громадсько-політичним життям української еміграції. Співпрацював з українською пресою США та Канади, видавав календар «Запорожець». Потім, щоб паралізувати вплив комуністів на українських робітників, він, також, організував робітничо-руханкове товариство «Січ» у Відні, з делегатами якого поїхав на II-гу Міжнародну робітничу олімпіаду в Празі²⁸.

Повернувшись з еміграції у 1927 році, К. Трильовський активно взявся за відновлення діяльності «Січей». На жаль, відновити їхню діяльність у довоєнному масштабі не вдалося через постанову польської адміністрації 1923 р., в якій говорилось, що всі товариства які до 1923 р. не встигли відновити свою діяльність розглядались такими, що втратили свою актуальність і вважались неіснуючими.

Такий розвиток події негативно позначився на подальшій діяльності К. Трильовського який відійшов від активної політичної діяльності. У міжвоєнний період пріоритетними напрямками діяльності К. Трильовського була адвокатська практика та журналістська діяльність.

19 жовтня 1941 р. К. Трильовський помирає, перед тим переживши обшуки та допити НКВД.

Отже, К. Трильовський займав важливу сходинку у національно-культурному відродженні на західноукраїнських землях кінця XIX – першої половини XX ст. Будучи переконаним, що український народ має відстоювати своє право на незалежність, великі надії покладав на селянство, яке намагався, долаючи його інертність на пасивність,

---

²⁴ Трильовський К. Про українську військову силу // Гей, там на горі «Січ» іде!.. Пропам'ятна книга «Січей» / Зібрав й упорядкував П. Трильовський. Едмонтон, 1965. С. 287–288.

²⁵ Бойчук Л. Громадсько-політична діяльність Кирила Трильовського у період ЗУНР (1918–1923 рр.) // Вісник Рівненського державного гуманітарного університету. Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії. 2010. Вип. 20. С. 200.

²⁶ Станіславів у часи Західно-Української Народної Республіки: докум. свідчення, спогади. оголош., накази революційної боротьби. Івано-Франківськ, 2008. С. 138. Серія: «Моє місто» (№ 16).

²⁷ Євген Коновалець і його доба. Видання фондї ім. Є. Коновальця. Мюнхен, 1974. С. 270–271.

²⁸ Трильовський К. Селяни уважайте добре на кого здасте свою долю, свою будучність!.. С. 64.

направити до політичного життя. Являючись членом радикальної партії, не раз доводив свою державницьку позицію на зборах партії, яка неодноразово ставала причиною суперечок у самій партії.

Ще одним важливим аспектом діяльності К. Трильовського, була діяльність пов'язана зі створенням товариства “Січей” які зі спортивно-протипожежних еволюціонували у парамілітарні організації, а згодом стали основою військової формації – Українських Січових Стрільців.

Громадсько-політична діяльність К. Трильовського активна та багатогранна і саме тому він заслужив велику прихильність серед українського населення.

Andrii Nagirnyak

The social and political activity of Kyrylo Tryliovskiy in Eastern Galicia (end of the 19th – first half of the 20th century)

Abstract: This article examines the public and political activities of the famous Ukrainian lawyer, journalist and organizer of the “Sich” movement – K. Tryliovskiy. The process of formation of his worldview and formation of socio-political views is traced. M. Drahomanov had a significant influence on the formation of political and legal views of K. Tryliovskiy, through whom K. Tryliovskiy's social and political activities are strongly connected with the Ukrainian Radical Party (URP). Also, in the middle of 1890, K. Tryliovskiy favourably regarded the views of Y. Bachynskiy, which the latter expressed in the book “Ukraina irredenta”, which went beyond the political thought of M. Drahomanov.

The article states that K. Tryliovsky had high hopes for the Ukrainian peasantry and tried to activate its function. Overcoming the ignorance, inertness, and national unconsciousness of the Ukrainian peasantry, he directed his activities to its formation as a political factor.

It is shown that K. Tryliovskiy was also engaged in cultural and educational and social and organizational work. He was one of the founders of reading room “Prosvita” in the village of Karlovui in Sniatyn Region (1884), and in 1896 – of the library society “Nauka” in Sniatyn. In 1904, he founded the branch of the “People's Union” cooperative in Pokuttia and Hutsul region. In Yabluniv, he founded a credit company, a branch of “Silskiy hospodar” and a company for the sale of livestock in Hvizdka, which was headed by Stefan Trachuk.

It is asserted that the most significant achievement of the activist was the creation of “Sich” organizations that quickly acquired paramilitary features. Convinced that the Ukrainian people must actively fight for their national liberation, K. Tryliovskiy realized that this struggle can have not only peaceful parliamentary forms. In view of this, according to him, it is necessary for the Ukrainian people to “militarily organize themselves”.

Keywords: Ukrainian radical party, peasantry, paramilitary organizations, Galician congress, “Sich”